

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De Partij van de Arbeid en de ziektewet

Anker, H.; Oppenhuis, E.

Citation

Anker, H., & Oppenhuis, E. (1989). De Partij van de Arbeid en de ziektewet. *Acta Politica*, 24: 1989(3), 287-299. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449715>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449715>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Verschuren, P.J.M., Structurele modellen of modelstructuren. In: J. Segers en E. Bijnen (red.), *Onderzoek: reflecteren en meten*. Tilburg 1986, p. 40-56.

Verschuren, P.J.M., *De kritische toepassing van LISREL*. Voordracht voor de sociaal-wetenschappelijke sectie van de Nederlandse Vereniging voor Statistiek, Utrecht, november 1987.

De Partij van de Arbeid en de ziektewet

Een empirisch onderzoek naar de invloed van de ziektewetplannen op de electorale aanhang van de PvdA in 1982

Hans Anker en Erik Oppenhuis

Inleiding¹

Ter verklaring van veranderingen in de electorale aanhang van politieke partijen beroepen politieke waarnemers zich regelmatig op gebeurtenissen die zich binnen de politieke arena hebben afgespeeld. Dergelijke interpretaties worden echter zelden op hun empirische houdbaarheid getoetst; een onderzoekstraditie op dit terrein is nagenoeg afwezig. In Nederland is met dergelijk onderzoek een begin gemaakt door Van der Eijk, Anker en Oppenhuis (1987). Dit onderzoek richt zich op de gebeurtenissen in de periode voorafgaand aan de Tweede Kamer-verkiezingen van 1986. De conclusie luidt dat vrijwel geen enkele gebeurtenis een aantoonbaar effect had op de electorale aanhang van politieke partijen. Het zou echter zeer voorbarig zijn om hieruit af te leiden dat politieke gebeurtenissen geen enkele invloed kunnen hebben op de electorale aanhang van politieke partijen. Uit onderzoeken in andere landen dan Nederland blijkt dat gebeurtenissen wel degelijk van invloed kunnen zijn op electoraal gedrag (Mueller 1973; Kernell 1978; Norpoth 1987). Of de interpretaties die politieke waarnemers toekennen aan politieke gebeurtenissen juist danwel onjuist zijn, blijft daarmee een open vraag waarop uitsluitend door empirische toetsing een antwoord verkregen kan worden.

In dit artikel stellen wij ons ten doel te laten zien hoe een dergelijke empirische toetsing uitgevoerd kan worden. Wij zullen dit doen aan de hand van één gebeurtenis: de controversen in het begin van 1982 naar aanleiding van de door minister Den Uyl voorgestelde wijzigingen in de ziektewet. Velen zijn er min of meer voetstoots van uitgegaan dat deze gebeurtenis een belangrijk negatief effect op de electorale aanhang van de Partij van de Arbeid heeft gehad. Ook binnen de PvdA bestaat een duidelijke opvatting over het effect van 'de ziektewet':

'De kortingen op de ziektewet maakten de PvdA niet populair. Dat vond zijn

weerslag in de Statenverkiezingen van 1982. De PvdA stond op een historisch dieptepunt' (uit: biografie J. M. den Uyl, PvdA-partijblad Voorwaarts).

In de komende paragraaf beginnen we met een overzicht van de ontwikkelingen rond de ziektewetplannen. Vervolgens bespreken wij de door ons gebruikte data, waarna de daadwerkelijke empirische toetsing plaatsvindt.

2. De gebeurtenissen rondom de ziektewetplannen

'Kijk, ik heb even moeten slikken. Iedereen weet dat. (...) We zijn nu begonnen aan een nieuwe ploeg, waarvan het optreden is gedictieerd door de nieuwe omstandigheden. Dan moet je niet namokken.'

Aldus beschreef premier Van Agt zijn gevoelens bij het aantreden van het tweede kabinet-Van Agt, gevormd door CDA, PvdA en D'66 (citaat ontleend aan Dittrich, Cohen en Rutgers 1983). Tijdens de verkiezingscampagne van 1981 had Van Agt er geen geheim van gemaakt graag met VVD-leider Wiegel door te willen regeren. CDA en VVD kwamen gezamenlijk echter niet verder dan 74 zetels. Op 11 september 1981 werd een kabinet van CDA, PvdA en D'66 een feit. Typerend voor dit kabinet waren de persoonlijke tegenstellingen en de fundamentele onenigheid over het te voeren sociaal-economisch beleid. Het CDA legde zijn prioriteit bij de terugdringing van het financieringstekort, terwijl de PvdA een actief werkgelegenheidsbeleid voorstond. Nog voor de regeringsverklaring leidde deze tegenstelling tot de val van het kabinet. De economen De Galan en Halberstadt hielpen het kabinet weer in het zadel, maar slaagden er nauwelijks in de regeringspartijen dichter tot elkaar te brengen. Tijdens deze politieke conflicten verslechterde de economische situatie zinderogen, waardoor tevens de financiële speelruimte van het kabinet snel afnam. Het is tegen deze achtergrond dat minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid Den Uyl op 4 januari zijn omstreden ziektewetplannen presenteerde. Deze voorstellen beheersten de eerste maanden van 1982 volledig. Het kabinet mét de PvdA kwam lijnrecht tegenover de vakbeweging te staan, als gevolg waarvan de verhoudingen tussen de 'natuurlijke' bondgenoten PvdA en FNV een dieptepunt bereikten. De plannen zagen er als volgt uit:

- * De eerste vijf ziekte-dagen komen voor rekening van de werkgever (in plaats van de tot dan toe gebruikelijke eerste twee dagen).
- * Met ingang van 1 april 1982 ontvangen werknemers bij ziekte niet langer 100, maar slechts 80 procent van hun netto loon.

Dit laatste voornemen stond haaks op de meeste CAO's waarin was vast-

gelegd dat de werkgevers de premievrije ziekte-uitkering van tachtig procent van het brutoloon aan zouden vullen tot honderd procent netto. Het kabinet stelde voor om de aanvulling door de werkgevers af te schaffen en voortaan premie over het ziektegeld te gaan heffen. Met de garantie van honderd procent doorbetaling zouden in de nog van kracht zijnde CAO's de bezuinigingen echter geheel ten laste komen van de werkgevers. Den Uyl zag zich daarom genoodzaakt om zo nodig de CAO's 'open te breken', hetgeen door de FNV als een aantasting van verworven rechten werd opgevat.

In chronologische volgorde vatten we de gebeurtenissen als volgt samen (voor een gedetailleerde beschrijving verwijzen we naar appendix 1). Op 4 januari worden de ziektewetplannen voor advies naar de Sociaal Economische Raad (SER) gestuurd. In eerste instantie lijken de regeringsfracties, inclusief de PvdA, de plannen te steunen. De FNV reageert furieus omdat de plannen een ingreep in de CAO's noodzakelijk maken. Een door de PvdA-fractie opgesteld alternatief ter voorkoming daarvan wordt op 9 januari door Den Uyl afgewezen. De FNV besluit tot actie en de eerste prikacties gaan op 3 februari van start. Enkele CAO-onderhandelingen mislukken door de onduidelijkheid rondom de ziektewet, waarop de FNV besluit haar acties te intensiveren. Nadat ook het PvdA-congres zich tegen het openbreken van de CAO's uitsprekt, zien Den Uyl en staatssecretaris Dales op dat punt van hun plannen af. De FNV vreest echter vervangende maatregelen die de ziektewet evenzeer aan zullen tasten en roept, mede onder invloed van het mislukken van steeds meer CAO-onderhandelingen, 12 maart uit tot landelijke stakingsdag. Na de stakingsdag blijven de ziektewetplannen de CAO-onderhandelingen overheersen. De FNV richt haar acties echter steeds meer op de werkgevers en minder op het kabinet en parlement. Bij de behandeling van de ziektewetvoorstellen in de Tweede Kamer, eind maart, keert het CDA zich tegen de plannen omdat het onder de gegeven omstandigheden een lastenverzwaring voor het bedrijfsleven vreest. De PvdA en D'66 stellen zich in principe achter de plannen op en de VVD, klein links en klein rechts zijn tegen, waardoor er geen Kamermeerderheid voor de plannen bestaat. Op 29 april stelt Den Uyl voor om de plannen niet af te handelen. De voorstellen zijn daarmee van tafel.

3. Data

De voor dit onderzoek gebruikte data zijn de wekelijkse NIPO-opiniepeilingen naar partijvoorkeuren.² De hier gerapporteerde data zijn door het

NIPO gewogen op basis van achtereenvolgens sekse en leeftijd, links-rechtsverdeling van het electoraat en stemgedrag bij de voorgaande verkiezing.³ Van iedere wekelijkse enquête gebruiken we uitsluitend de totaalcijfers van de partijvoorkeuren van respondenten. Over een groot aantal weken leveren deze cijfers voor de PvdA een reeks percentages op die de ontwikkeling van haar electorale aanhang weergeeft. De NIPO-peilingen worden zeer regelmatig en met korte tussenpozen verricht. Dit heeft twee voordelen: ten eerste kan door de vaste tijdsintervallen gebruik gemaakt worden van tijdreeksanalyse, zonder dat zich daarbij grote methodologische problemen voordoen (zie ook Van der Eijk en Weber 1987). Daarnaast geldt dat naarmate het tijdsinterval tussen twee waarnemingen kleiner wordt, gebeurtenissen meer gedetailleerd op hun effect onderzocht kunnen worden.

4. De invloed van de ziektewetplannen

Wij zullen de invloed van de ziektewetplannen vanuit twee invalshoeken analyseren. Ten eerste beschouwen wij de ziektewetplannen als één ondeelbare gebeurtenis. Een tweede mogelijkheid is om de ziektewetplannen als een *verzameling* afzonderlijke gebeurtenissen te beschouwen. We zullen daarom allereerst het effect van de ziektewetplannen als *geheel* onderzoeken; vervolgens zullen we per *afzonderlijke* week bekijken of er van significante daling van de PvdA-aanhang sprake is.⁴

4.1 *Methode* – Wij zullen in dit artikel gebruik maken van een vorm van tijdreeksanalyse die bekend staat onder de naam ARIMA. Deze techniek biedt een tweetal mogelijkheden om de effecten van gebeurtenissen op – in dit geval – de aanhang van de PvdA te onderzoeken: interventieanalyse en zogenaamde ‘forecasts’.

Met behulp van interventieanalyse (ook bekend als ‘interrupted time series design’, of het ‘time series quasi experiment’) kunnen hypothesen omtrent de aard en intensiteit van de invloed van vooraf gespecificeerde gebeurtenissen getoetst worden. Zo kan er onderscheid gemaakt worden naar de reikwijdte van effecten op de iets langere termijn (tijdelijke of permanente effecten). Daarnaast kan gelet worden of een effect abrupt inzet of dat het zich pas later in volle omvang openbaart (gradueel effect).

Bij de forecast-methode worden op basis van de interne structuur van de reeks voorspellingen (forecasts) gemaakt. Deze voorspellingen kunnen over verschillende lengten verkregen worden. Daarbij wordt van een ceteris paribus-vooronderstelling uitgegaan: tussen het moment van de

laatste peiling en dat van de voorspelling zijn alle omstandigheden gelijk gebleven. Vervolgens worden de voorspellingen afgezet tegen de gerealiseerde waarden en wordt gekeken of er sprake is van een significant verschil. Wanneer dit het geval is wordt in de voorgaande periode gezocht naar gebeurtenissen die het waargenomen verschil kunnen verklaren. Voor de technische details van deze methode verwijzen wij naar appendix 2.

Interventieanalyse geniet in het algemeen de voorkeur boven de forecast-methode. In de eerste plaats is het niet mogelijk om met behulp van forecasts te achterhalen op welke wijze (abrupt, gradueel, permanent, tijdelijk) de gebeurtenis de reeks heeft beïnvloed. Voorts loopt men met de forecast-methode eerder het risico ten onrechte te concluderen dat een bepaalde gebeurtenis effect heeft gehad dan bij interventieanalyses (McCleary en Hay 1980). Interventieanalyses zijn echter alleen mogelijk wanneer aan een zeer belangrijke voorwaarde is voldaan: op lokaal niveau moet de interne structuur van de reeks vóór en ná de interventie ongeveer hetzelfde zijn. In dit onderzoek hebben we dit gecontroleerd door een ARIMA-model over de vijftig waarnemingen vóór en een model over de vijftig waarnemingen ná de interventie met elkaar te vergelijken. Opvallend verschil tussen beide modellen is dat in het eerste model sprake is van een negatieve trend (–.11%), terwijl het model over de 50 waarnemingen na de interventie een positieve trend (.20%) laat zien. Deze twee getallen lijken op het eerste gezicht niet erg schokkend, een afname van 0.11% per week is niet erg veel. Op jaarbasis komt deze trend echter neer op een afname van $\pm 5\%$ (goed voor ongeveer 8 Kamerzetels), en wordt duidelijk dat we met belangrijke trends te maken hebben. De aanwezigheid van een negatieve trend vóór en een positieve trend ná de interventie toont ondubbelzinnig aan dat op lokaal niveau de structuur van de reeks voor de gebeurtenis en daarna niet hetzelfde is. Aan de voorwaarde voor interventieanalyse is derhalve niet voldaan. Voor een inschatting van de electorale invloed van de ziektewetplannen kunnen we daarom alleen gebruik maken van de forecast-methode.

De forecast-methode stelt ons niet in staat de vorm van effecten te modelleren. Wij zijn genooddaakt te veronderstellen dat de ziektewetplannen een *abrupt* effect hebben gehad op de electorale aanhang van de PvdA: de gebeurtenissen die zich binnen een tijdsperiode voordoen vertalen zich ogenblikkelijk in de peiling aan het einde van die periode. Bij de bepaling van de effecten voor de afzonderlijke weken loopt men daarom het risico aan gebeurtenissen binnen een week een zekere invloed toe te schrijven, terwijl de werkelijke oorzaak een of enkele weken eerder gezocht moet worden. Het lijkt echter onwaarschijnlijk dat het algehele beeld van de in-

vloed van de ziekwet hierdoor sterk vertekend zal worden. Alle weken (gebeurtenissen) volgen elkaar immers direct op. Zo er al van vertraagde effecten sprake is, wordt dat effect in de parameters van de daaropvolgende weken opgenomen. We zullen er hooguit op bedacht moeten zijn dat enkele weken na het einde van de gebeurtenis nog effecten kunnen doorwerken.

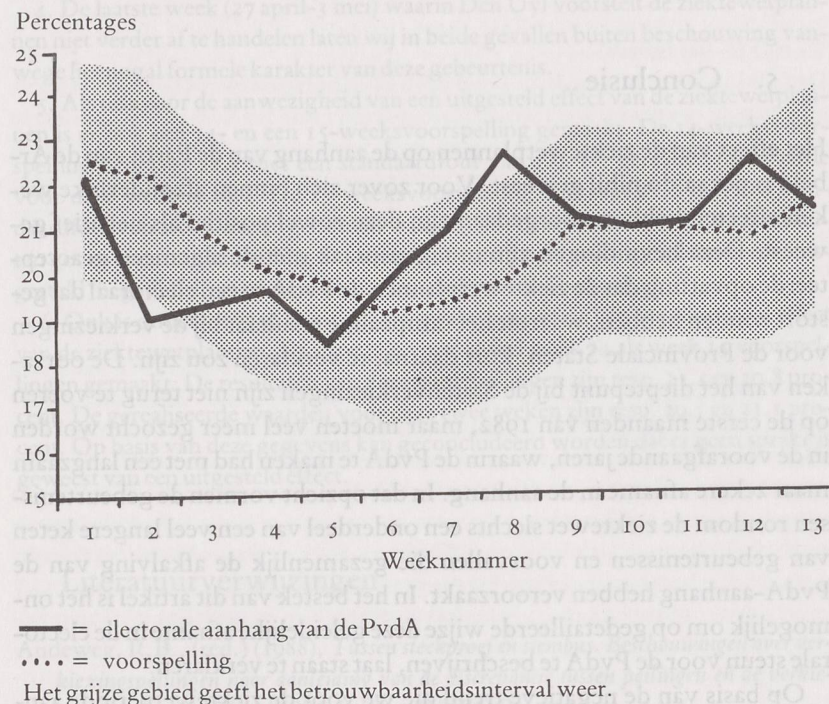
4.2 *Resultaten* – Allereerst presenteren we de resultaten van het onderzoek naar het effect van de ziekwetplannen *als geheel*. Dit betekent dat onze ceteris paribus-voorspelling zich over 13 weken uitstrekt. Het resultaat van deze voorspelling bedraagt 21.3 procent, met een standaardfout van 1.9. Dit houdt in dat wanneer de werkelijke peiling 3.8 procent hoger of lager uitkomt dan de voorspelling er met een zekerheid van 95 procent gesteld kan worden dat de ziekwetplannen een verandering in de aanhang van de PvdA hebben teweeggebracht. De gerealiseerde waarde is echter 21.5 procent, en dat is zelfs bij benadering niet genoeg om te kunnen zeggen dat de ziekwetplannen een negatief effect op de electorale aanhang van de PvdA hebben gehad.⁵

Voor de *afzonderlijke weken* zijn dertien voorspellingen gemaakt die zich over één week uitstrekken. De voorspellingen, alsmede de bijbehorende betrouwbaarheidsintervallen en de gerealiseerde waarden zijn grafisch weergegeven in figuur 1. Wanneer een peiling buiten het grijsgekleurde interval valt, kan met ten minste 95 procent zekerheid worden aangenomen dat zich een 'echte' verandering in de aanhang van de PvdA heeft voorgedaan die niet langer aan toeval valt toe te schrijven. De oorzaak van de verandering ligt in de voorgaande week of is een eerdere gebeurtenis waarvan het effect zich pas later vertaalt.

Uit figuur 1 wordt duidelijk dat er sprake is van twee significante effecten: bij week 2 (11-17 januari) een negatief en, misschien enigszins verrassend, bij week 8 (11-28 februari) een positief effect.⁶ Hebben zich in deze weken gebeurtenissen voorgedaan die deze effecten kunnen verklaren?

In week 2 komt de verdeeldheid tussen de PvdA-fractie en haar eigen bewindslieden duidelijk aan de oppervlakte. De FNV ageert bij monde van haar voorzitter Wim Kok fel tegen het ingrijpen in de CAO's en kaderleden van de bond dringen aan op harde acties. Het is heel goed mogelijk dat de gebeurtenissen in de eerste week voor een deel het effect van week 2 hebben veroorzaakt. Daags na de presentatie van de ziekwetplannen staan de FNV en de PvdA reeds lijnrecht tegenover elkaar. Daarnaast is er bij de PvdA ook nog sprake van interne verdeeldheid tussen de bewindslieden in het kabinet en de fractie in de Tweede Kamer als gevolg

Figuur 1: Voorspellingen en gerealiseerde waarden

van de voorgenomen CAO-ingreep. Vanaf de derde week worden de tegenstellingen binnen de PvdA wat meer toegedekt.

Waarom de afkondiging door de FNV van de landelijke stakingsdag (week 8) een positief effect gehad zou moeten hebben is ons niet geheel duidelijk. Wél blijkt dat de PvdA in de voorgaande weken haar standpunt aan het veranderen is: de fractie wil de herziening van de ziekwet gekoppeld zien aan garanties voor meer banen en lagere aardgastarieven. Daarnaast hebben Den Uyl en Dales in de voorgaande week (15-21 februari) hun voornemen om in de CAO's in te grijpen laten vallen. Door deze ontwikkelingen zouden we kunnen veronderstellen dat het socialistische gezicht van de PvdA weer herkenbaar werd. Een andere mogelijke verklaring voor een opleving van de PvdA is dat de acties van de FNV steeds minder gericht zijn tegen het beleid van Den Uyl en Dales maar steeds meer in het teken van de moeilijk lopende CAO-onderhandelingen met de werkgevers zijn komen te staan.

Het is opmerkelijk dat de periode waarin de acties van de vakbonden

losbarsten en het land door de stakingsacties is ontwricht geen negatief effect heeft gehad op de aanhang van de PvdA.

5. Conclusie

Het effect van de ziektewetplannen op de aanhang van de Partij van de Arbeid is per saldo nihil geweest. Voor zover zich binnen afzonderlijke weken effecten hebben voorgedaan zijn deze zowel positief als negatief geweest. Deze bevindingen zijn in tegenspraak met de algemeen geaccepteerde opvatting dat de ziektewetplannen de PvdA in een electoraal dal gestort zouden hebben, waaruit het rampzalige resultaat bij de verkiezingen voor de Provinciale Staten, kort daarna, te verklaren zou zijn. De oorzaken van het dieptepunt bij de Statenverkiezingen zijn niet terug te voeren op de eerste maanden van 1982, maar moeten veel meer gezocht worden in de voorafgaande jaren, waarin de PvdA te maken had met een langzaam maar zekere afname in de aanhang. In dat opzicht vormen de gebeurtenissen rondom de ziektewet slechts een onderdeel van een veel langere keten van gebeurtenissen en voorvallen die gezamenlijk de afkalving van de PvdA-aanhang hebben veroorzaakt. In het bestek van dit artikel is het onmogelijk om op gedetailleerde wijze deze geleidelijke afname in de electorale steun voor de PvdA te beschrijven, laat staan te verklaren.

Op basis van de negatieve trend die we vóór de ziektewetperiode aantreffen en de positieve trend daarna, concluderen wij dat in deze periode sprake is geweest van een kentering.

Noten

1. Wij bedanken Cees van der Eijk voor het becommentariëren van een eerdere versie van dit artikel. Voorts bedanken wij Menno Anker voor zijn hulp bij de vervaardiging van figuur 1.

2. Wij zijn het NIPO zeer erkentelijk voor het ter beschikking stellen van de relevante gegevens.

3. In de praktijk blijkt dat alleen de correctie op basis van de links-rechtsverdeling er in geaggregeerde termen toe doet. Linkse mensen blijken over het algemeen wat interview-vriendelijker te zijn dan rechtse mensen, waardoor linkse respondenten oververtegenwoordigd dreigen te raken in de steekproef. Op geaggregeerd niveau betekent dit dat bij afwezigheid van deze correctie de aanhang van de PvdA enkele procenten overgewaardeerd wordt en de aanhang van CDA en VVD enkele procenten te laag wordt ingeschat. Overigens zijn er aanwijzingen dat er forser gecorrigeerd zou moeten worden (Van der Eijk, Anker en Oppenhuis

1987). Voor een kritische beschouwing van de kwaliteit van opiniepeilingen verwijzen wij naar Andeweg 1988.

4. De laatste week (27 april-3 mei) waarin Den Uyl voorstelt de ziektewetplannen niet verder af te handelen laten wij in beide gevallen buiten beschouwing vanwege het nogal formele karakter van deze gebeurtenis.

5. Als test voor de aanwezigheid van een uitgesteld effect van de ziektewetplannen is er ook een 14- en een 15-weekvoorspelling gemaakt. De 14-weekvoorspelling bedraagt 21.3 met een standaardfout van 1.9. De gerealiseerde waarde voor deze week is 20.1. De 15-weekvoorspelling bedraagt 21.2 met een standaardfout van 2.0. De waargenomen waarde voor deze week is 21.1. Deze resultaten geven evenmin aanleiding om te concluderen dat de ziektewetplannen een 'uitgesteld' negatief effect op de aanhang van de PvdA hebben gehad.

6. Ook is onderzocht of er misschien sprake is geweest van een uitgesteld effect van de ziektewetplannen. Daartoe zijn voor zowel week 14 als week 15 voorspellingen gemaakt. De resultaten van deze voorspellingen zijn resp. 21.4 en 20.8 procent. De gerealiseerde waarden voor deze twee weken zijn resp. 20.1 en 21.1 procent. Op basis van deze gegevens kan geconcludeerd worden dat er geen sprake is geweest van een uitgesteld effect.

Literatuurverwijzingen

- Andeweg, R.B., (red.) (1988), *Tussen steekproef en stembus. Beschouwingen over verkiezingspeilingen naar aanleiding van de discrepantie tussen peilingen en de verkiezingsuitslag van 21 mei 1986*, Leiden, DSWO Press.
- Dittrich, K., J. Cohen en V. Rutgers (1983), *Het einde van een tijdperk. Verslag van de kabinetsformatie van 1981 en 1982*, Maastricht.
- Eijk, C. van der, H. Anker en E. Oppenhuis (1987), Veranderingen in kiezersvoorkeuren. In: Van der Eijk en Van Praag jr. (1987): 48-71.
- Eijk, C. van der, en Ph. van Praag jr. (red.) (1987), *De strijd om de meerderheid. De verkiezingen van 1986*, Amsterdam, CT-press.
- Eijk, C. van der, en R. Weber (1987), Notes on the empirical analysis of cyclical processes, *European Journal of Political Research* 15: 271-280.
- Kernell, S. (1978), Explaining Presidential Popularity, *American Political Science Review* 72: 506-522.
- McCleary, R., en R.A. Hay jr. (1980), *Applied time series analysis for the social sciences*, Beverly Hills, Sage.
- Mueller, J. (1973), *War, Presidents, and Public Opinion*, New York, Wiley.
- Norpoth, H. (1987), Guns and butter and government popularity in Britain, *American Political Science Review* 81: 949-959.
- Voorwaarts, Herdenkingsnummer Joop den Uyl; speciale uitgave van *De Toekomst en Voorwaarts*, onder eindredactie van Johan S. Wijne, 1987/88.

Appendix 1: De ziektewetgebeurtenissen per week samengevat

Week 1 (4-10 januari)

Den Uyl en Dales vragen de SER om advies inzake hun wetsvoorstellen ter wijziging van de ziektewet. De Tweede Kamer-fractie van de PvdA steunt in principe de plannen, maar is tegen de voorgenomen ingreep in de CAO's. Een door de fractie ontworpen alternatief voor de premieheffing wordt door Den Uyl afgewezen. Zowel D'66 als CDA vinden de plannen hard, maar noodzakelijk. De werkgevers verwachten geen lastenverlichting en zijn net als de vakbeweging tegen het openbreken van CAO's. FNV-prominenten denken publiekelijk over opzegging van hun PvdA-lidmaatschap.

Week 2 (11-17 januari)

Vakbondsleider Kok vreest dat ingrijpen in de CAO's zal betekenen dat 'niets meer veilig zal zijn voor de graaiende vingers van de overheid'. Het PvdA-partijbestuur vraagt het kabinet de CAO's ongemoeid te laten en maakt zich, evenals de CDA-fractie, zorgen om de inkomenspositie van langdurig zieken. FNV en CNV reageren positief op het standpunt van het PvdA-bestuur. Den Uyl is bereid om voor de langdurig zieken alternatieven in overweging te nemen. Kaderleden van de FNV dringen aan op harde acties. Ministers, fractieleden en bestuursleden van de PvdA zijn het er na een bezinningsweekend in Garderen over eens dat de PvdA zich als een realistische partner in het kabinet moet blijven opstellen en nieuwe bezuinigingen niet uit de weg moet gaan.

Week 3 (18-24 januari)

De FNV besluit actie te gaan voeren en de voedingsbond zinspeelt zelfs op een nieuwe politieke partij, speciaal voor werknemers. Het CNV wacht eerst het SER-advies af. Ondanks zware kritiek van de vakbeweging stelt de PvdA-fractie zich achter de plannen op. In de Tweede Kamer tekent zich daarom een ruime meerderheid voor de plannen af.

Week 4 (25-31 januari)

Het CNV is bereid een parlementaire uitspraak over de aanpassing van de ziektewet naast zich neer te leggen. De FNV zal tot stakingsacties oproepen indien werkgevers na 1 april weigeren het ziektegeld tot 100 procent aan te vullen.

Week 5 (1-7 februari)

De werkgevers gaan ervan uit dat als het ziektegeld niet meer volledig wordt doorbetaald dat ook voor de WAO geldt. De VNO verzet zich tegen het vijf-dagenplan. PvdA-fractieleider Meijer is boos over de FNV-kritiek. Prikacties in het Waterweggebied. Premier Van Agt verwacht een verdeeld SER-advies en denkt dat door het grote maatschappelijke verzet de plannen zich nog wel zullen wijzigen.

Week 6 (8-14 februari)

FNV-leider Kok vraagt het VNO zijn standpunt te herzien terwijl de prikacties onverminderd voortduren. De kroonleden van de SER presenteren een alternatief waarin niet in de CAO's wordt ingegrepen. Zowel werkgevers als werknemers

steunen dit voorstel echter niet, waardoor de SER Den Uyl niet kan adviseren. Werkgevers verzetten zich niet meer tegen de ingreep in de CAO's maar zijn vooral tegen de vijf wachtdagen. Een groot aantal vakbondsbestuurders waarschuwt voor harde acties indien de werkgevers, wanneer de ziektewetplannen doorgaan, de verlaging van het ziektegeld niet willen compenseren. De CAO-onderhandelingen in de grafische sector worden stilgelegd omdat de werkgevers, door de onduidelijkheid rondom de ziektewet, geen 100 procent doorbetaling bij ziekte willen garanderen, hetgeen tot stakingsacties leidt. De PvdA-fractie is definitief tegen het openbreken van de CAO's. De fractie koppelt bezuinigingen op de ziektewet aan het banenplan en investeringen van de oliemaatschappijen.

Week 7 (15-21 februari)

De FNV kondigt stakingen aan bij onder andere de PTT en de reinigingsdiensten. Het speciaal voor de staten- en gemeenteraadsverkiezingen bijegekomen congres van de PvdA steunt de PvdA-fractie op alle punten. Den Uyl en Dales zien af van de ingreep in de CAO's. De FNV reageert met gemengde gevoelens en het VNO vreest, net als het CDA, een lastenverzwaring voor het bedrijfsleven. D'66 steunt de vernieuwde plannen alleen wanneer er binnen het kabinet voldoende steun voor is. De FNV verwacht niet dat de ziektewet onaangetast zal blijven en zet haar acties voort.

Week 8 (22-28 februari)

De grafische bond van de FNV roept, na het mislukken van de CAO-onderhandelingen in de grafische sector, 3 maart uit tot actiedag. Omdat steeds meer CAO-onderhandelingen vastlopen, roept de FNV 12 maart uit tot algemene landelijke stakingsdag. Ook de werkgevers zijn tegen CAO-onderhandelingen zolang er geen duidelijkheid over het ziektegeld bestaat.

Week 9 (1-7 maart)

Het kabinet zal met een loonmaatregel komen indien de bezuinigingen op de ziektewet tot een lastenverzwaring van de werkgevers leiden. Het CNV ondersteunt geen acties die alleen gericht zijn op volledige handhaving van het ziektegeld, terwijl de FNV acties voorbereidt als aanloop naar de landelijke actiedag. Kranten verschijnen een dag niet door de staking van grafici. De rechtbank verbiedt FNV-stakingen in de scheepsbouw. In de CAO voor de zuivelsector blijft het ziektegeld volledig gegarandeerd. De Sociale Verzekeringsraad zegt dat technisch gezien de oorspronkelijke plannen van Den Uyl en Dales nooit voor 1 april hadden kunnen worden ingevoerd.

Week 10 (8-14 maart)

Staking bij groot aantal bedrijven. Den Uyl is teleurgesteld door de voortgezette acties omdat de ingreep in de CAO's van de baan is. De FNV reageert verontwaardigd omdat de conflicten tussen werkgevers en werknemers voortvloeien uit de onduidelijkheid omtrent de ziektewetplannen. De FNV noemt de landelijke stakingsdag een groot succes. Den Uyl en Dales wijzigen hun plannen: de sociale partners moeten met elkaar onderhandelen wie van hen de eerste twee ziektedagen betaalt. In reactie op de gewijzigde plannen maakt de FNV bekend dat bij de komende CAO-onderhandelingen volledig loon zal worden geëist.

Week 11 (15-21 maart)

De ziektewetplannen blijven de CAO-onderhandelingen beheersen, waardoor de acties verscherpt worden. Den Uyl weet sociale partners niet tot noodzaak van de plannen te overtuigen. Het CDA stelt voor om aanvulling van het ziektegeld tot 100 procent voortaan te verbieden. In de CAO's voor de grafische sector en de metaal wordt 100 procent doorbetaling overeengekomen.

Week 12 (22-28 maart)

De CDA-fractie is tegen de ziektewetplannen omdat zij een lastenverzwaring voor het bedrijfsleven vreest. De fractie van PvdA en D'66 zijn het min of meer eens met de plannen. De VVD-fractie pleit voor intrekking van het wetsontwerp.

Week 13 (29 maart-4 april)

Den Uyl in reactie op CDA: ter voorkoming lastenverzwaring van bedrijfsleven, desnoods werknemers meer premie laten betalen.

Week 17 (26 april-2 mei)

Minister Den Uyl stelt voor het wetsontwerp voorlopig niet af te handelen.

Appendix 2: de forecast-methode

De statistische techniek die wij in dit artikel gebruiken om het verloop van de aanhang van de Partij van de Arbeid te analyseren staat bekend onder de namen Box-Jenkins-analyse en ARIMA (Auto Regressive Integrated Moving Average). Met behulp van deze techniek is het mogelijk om de ontwikkeling van een reeks door middel van een formule te beschrijven. Voor de PvdA-reeks, die loopt vanaf januari 1979 tot en met mei 1986, heeft deze formule de volgende vorm:

$$Y_t = Y_{t-1} + a_t - \Theta_1 a_{t-1}$$

In deze formule geeft de Y de uit de weekpeilingen bekende waarde van de reeks weer op de tijdstippen t en $t-1$; a geeft de waarde voor de omgevingsinvloed ('random shock') op de tijdstippen t en $t-1$; en de parameter Θ_1 ten slotte wordt, evenals de waarden voor de omgevingsinvloeden a , geschat.

De forecasts worden berekend door in de formule voor de interne structuur de bekende grootheden in te vullen en de waarde van de toevalsfwijking a_t voor die betreffende periode op 0 te stellen. Hierbij kan echter niet gebruik worden gemaakt van het model voor de gehele reeks (1979-1986), maar moet steeds een nieuw model over de periode tot aan de voorspelling geschat worden. Alle latere peilingen blijven bij de schatting buiten beschouwing. Het model voor de periode van januari 1979 tot aan de eerste week van de ziektewet (157 waarnemingen) ziet er als volgt uit:

$$Y_t = Y_{t-1} + a_t - \Theta_1 a_{t-1} + \Theta_0$$

In totaal zijn er dertien modellen geschat over achtereenvolgens 157, 158, ... tot en met 169 waarnemingen. De schattingen van Θ_0 en Θ_1 lopen iets uiteen: Θ_0 varieert van $-.083$ tot $-.120$ en de waarde van Θ_1 varieert van $.57$ tot $.66$. Voor een meer gedetailleerde bespreking van de forecast-methode verwijzen wij naar Van der Eijk c.s. (1987) en McCleary en Hay (1980).

C. van der Eijk en B. Niemöller

In zijn artikel 'Operatie geslaagd, patiënt overleden?' (Aos Politica, april 1989: 129-170) doet Van Holsteyn verschillende dingen. Allereerst geeft hij een samenvatting van de ons proefschrift uitgewerkte theorie van rationeel kiezersgedrag waarvan wat de kernstukken van de theorie zouden zijn. Vervolgens presenteert hij analyses die zouden laten zien de welke conclusie onjuist was zijn dat een groot deel van het kiezersgedrag zich laat verklaren vanuit deze theorie van rationele keuzen. Aangezien lang niet iedere lezer van zijn artikel met de feitelijke inhoud van ons werk bekend zal zijn, voelen wij ons genoodzaakt hier op zijn artikel te reageren teneinde de duidelijk te maken dat Van Holsteyns artikel geen adequate ingang tot ons werk en de kwaliteit daarvan verschaft.

Allereerst iets over wat het in ons proefschrift uitgewerkte model nu eigenlijk inhoudt voor zover het kiezersgedrag betreft. Het model stelt dat kiezers zich rationeel gedragen, wat inhoudt dat zij zullen stemmen op de wijze waarvan zij verwachten dat dat hen het meeste nut oplevert. Om tot de hiervoor vermelde uitverwachtingen te kunnen komen op een wijze die niet buitensporig 'duur' is (in termen van informatie-kosten), maken zij gebruik van ideologie. Naarmate de ideologie van een partij meer lijkt op die van een kiezer leveren deze partij hem, zeventienvolgens, meer nut op. In de door ons uitgewerkte (downstaircase) versie van het model wordt uitgegaan van een relevante ideologische dimensie, die links-rechts wordt genoemd. Onder een aantal voorwaarden laat zich een dergelijk model vertalen in termen van afstanden; men komt dan tot de modelvoorspelling dat een rationele kiezer op die partij stemt die zich het dichtst bij zijn eigen positie op die dimensie bevindt. Deze hypothese staat in de literatuur wel bekend als de 'korte-afstandshypothese'. Wil men deze hypothese in de empirie toetsen, dan dient allereerst aan een aantal randvoorwaarden voldaan te zijn. Van Holsteyn laat een aantal belangrijke voorwaarden buiten beschouwing (zie Van der Eijk/Niemöller 1983a: hst. 6) en beperkt zich tot onderstaand tweetal: